

Лекція 10
Лікарська таємниця. Медична інформація.
Юридична регламентація збереження лікарської таємниці

Лектор
к.м.наук, доцент кафедри патологічної анатомії, ННМІ СумДУ
зав. курсом «Судова медицина. Медичне право України»
Будко Ганна Юрївна

Детальний розгляд і вивчення поняття, медико-правового значення, інституту збереження, правомірності розголошення лікарської таємниці є однією з найважливіших ланок у підготовці майбутніх лікарів. Лікарську таємницю здебільшого, відносять до основних понять медичної етики, деонтології та медичного права. Питання про лікарську таємницю є одним із ключових під час взаємодії медицини і права. Причинами порушення лікарської таємниці є недостатня та безсистемна правова регламентація, незнання законодавства разом із тим нерозуміння шкоди, яка яку можна нанести, порушуючи принцип конфіденційності. Вивчення цієї теми дасть змогу студентам розібратися з правомірністю використання термінів «медична таємниця», «лікарська таємниця», «медична інформація», «службова таємниця»; суб'єктами збереження лікарської таємниці; законними підставами для розголосу лікарської таємниці.

Інформація (від лат. information – роз'яснення, уявлення, поняття про що-небудь) – це результат сприйняття й опрацювання повідомлень, які людина отримала від інших людей чи результатів спостережень за навколишнім світом, що також залежить від особливостей самої людини, її життєвого досвіду, бази знань, кмітливості тощо.

Медична інформація – це різноманітні дані про організм людини, медичні заклади, засоби лікування, види профілактичних заходів, історії хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, про ризик для життя і здоров'я, довідкова література.

Основи законодавства України про охорону здоров'я стаття 39. Обов'язок надання медичної інформації:

«Пацієнт, який досяг повноліття, має право на отримання достовірної і повної інформації про стан свого здоров'я, у тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами, що стосуються його здоров'я.

Батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на отримання інформації про стан здоров'я дитини або підопічного.

Медичний працівник зобов'язаний надати пацієнтові в доступній формі інформацію про стан його здоров'я, мету проведення запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі наявність ризику для життя і здоров'я.

Якщо інформація про хворобу пацієнта може погіршити стан його здоров'я або погіршити стан здоров'я фізичних осіб, визначених частиною другою цієї статті, зашкодити процесові лікування, медичні працівники мають право надати неповну інформацію про стан здоров'я пацієнта, обмежити можливість їх ознайомлення з окремими медичними документами.

У разі смерті пацієнта члени його сім'ї або інші уповноважені ними фізичні особи мають право бути присутніми під час дослідження причин його смерті та ознайомитися з висновками щодо причин смерті, а також право на оскарження цих висновків до суду.

Пацієнт має право ознайомлюватися з історією своєї хвороби та іншими документами, що можуть слугувати для подальшого лікування».

У випадках відмови в наданні або навмисного приховування медичної інформації від пацієнта, членів його сім'ї або законного представника вони можуть оскаржити дії чи бездіяльність лікаря безпосередньо до суду або, за власним вибором, до медичного закладу чи органу охорони здоров'я.

Обставини, що дозволяють лікарю обмежити обсяг медичної інформації:

- 1) надана в повному обсязі інформація може погіршити стан здоров'я пацієнта;
- 2) погіршити стан здоров'я батьків малолітніх дітей, опікунів недієздатних осіб;
- 3) вичерпна медична інформація може зашкодити процесові лікування.

Таємниця – це інформація (відомості), що не підлягає розголошенню, та приховується від інших обмеженим колом осіб або особою.

Службова таємниця – це інформація, що містить державну або іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої може завдати шкоди конкретній особі, суспільству, державі і Нацдержслужбі, поширення якої обмежено законодавством.

Професійна таємниця – це матеріали, документи, інші відомості, якими користується особа у процесі та у зв'язку з виконанням своїх професійних обов'язків, які забороняється розголошувати у будь-якій формі.

Вимоги до професійної таємниці:

- інформація довірена або стала відомою особі лише в силу виконання нею своїх професійних обов'язків;
- особа, якій довірена інформація, не перебуває на державній або муніципальній службі (службі в органах місцевого самоврядування) (в іншому випадку інформація вважається службовою таємницею);
- заборона на поширення довіреної або такої, що стала відомою, інформації, яка може завдати шкоди правам і законним інтересам довірителя, встановлена законодавством;
- інформація не відноситься до відомостей, що становлять державну й комерційну таємницю.

Медична таємниця – інформація про стан здоров'я, яка стала відома про особу (пацієнта) лікарю (лікуючому персоналу), обслуговуючому персоналу, посадовим особам та службовому персоналу медичної установи під час здійснення ними своїх професійних обов'язків.

Стаття 286 Цивільного кодексу України визначає поняття «**лікарська таємниця**» як: таємницю про стан здоров'я громадянина; факт звернення за медичною допомогою; діагноз; інші відомості з медичного обстеження особи.

Конституція України стаття 32:

«Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації».

Конституція України стаття 34:

«Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

Найповніше регламентуються права пацієнтів Законом України «Основами законодавства України про охорону здоров'я», нормами Конституції України, Цивільного кодексу України та Клятви лікаря, затвердженої Указом Президента України.

В Україні пацієнт має право на:

1) медичну інформацію (ст.ст. 32, 34 КУ, ст. 285 ЦК, п. «е» ст. 6, 39 Основ), тобто на достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, ознайомлення з історією своєї хвороби та іншими документами, що можуть слугувати для подальшого лікування;

2) медичну таємницю (ст.ст. 32, 34 КУ, ст. 286 ЦК, ст.ст. 39-1, 40, п. «г» ст. 78 Основ, п. 3 ч. 1 Клятви), тобто на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при медичному обстеженні: ст.ст. 39-1, 40, п. «г» ст. 78 Основ законодавства України про охорону здоров'я: *«лікарська таємниця – це відомості, що не мають права розголошуватись медичним працівниками та іншими особами, яким у зв'язку з виконанням професійних обов'язків стали відомі».*

Складові лікарської таємниці:

По-перше, це підтвердження принципу поваги до пацієнта, поваги його людської гідності, законних прав й особливого права на конфіденційність.

По-друге, це поширення принципу неспричинення шкоди на всі сторони життєдіяльності, способу життя пацієнта, його добробуту.

Об'єкти лікарської таємниці:

- факт звернення людини до лікувального закладу за медичною допомогою;
- відомості про стан здоров'я людини;
- відомості про хворобу;
- діагноз;
- обставини, що передували захворюванню або спровокували його;
- функціональні особливості організму;
- шкідливі звички;
- особливості психіки;
- майновий стан хворого;
- інші відомості, отримані під час медичного обстеження, зокрема інформація про сімейне, інтимне життя людини, а також про стан здоров'я родичів, близьких пацієнта.

Суб'єкти збереження лікарської таємниці:

- ❖ Медичні працівники:
 - з вищою медичною або фармацевтичною освітою (лікарі, провізори);
 - із середньою медичною або фармацевтичною освітою (фельдшери, медичні сестри, фармацевти);
 - молодший медичний персонал (санітари, няньки).
- ❖ Посадові особи органів управління охорони здоров'я (головні лікарі, керівники структурних підрозділів міністерства та ін.).
- ❖ Студенти вищих та середніх медичних закладів.
- ❖ Немедичний персонал лікувально-профілактичного закладу (працівники кадрових, юридичних, фінансових, господарських служб та ін.).
- ❖ Працівники страхових організацій.
- ❖ Співробітники судових і правоохоронних органів, яким стала відома інформація, що становить лікарську таємницю.
- ❖ Інші особи. Під іншими слід розуміти осіб, які лікуються в даній медичній установі, осіб, які супроводжують їх, та інших осіб, які внаслідок лікарської необережності або з інших причин отримали таку інформацію.

Основи законодавства України про охорону здоров'я стаття 39-1. Право на таємницю про стан здоров'я:

«Пацієнт має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні.

Забороняється вимагати та надавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування пацієнта».

Основи законодавства України про охорону здоров'я стаття 40. Лікарська таємниця:

«Медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і

сімейну сторону життя громадянина, *не мають права розголошувати ці відомості*, крім передбачених законодавчими актами випадків.

Під час використання інформації, що становить лікарську таємницю, в навчальному процесі, науково-дослідній роботі, в тому числі у випадках її публікації у спеціальній літературі, повинна бути забезпечена анонімність пацієнта».

Обставини, що виключають відповідальність за розголошення лікарської таємниці:

- ✓ батькам (усиновлювачам) щодо їхніх дітей;
- ✓ наявності згоди пацієнта на поширення такої інформації;
- ✓ наречені мають право взаємно знати про стан здоров'я;
- ✓ повідомляти і надавати інформацію за запитом уповноважених органів про насильство у сім'ї;
- ✓ надавати відомості про стан психічного здоров'я та про надання їй психіатричної допомоги без згоди особи або її законних представників у випадках коли особа потребує лікування через тяжкий психічний розлад або запитом правоохоронних органів у зв'язку з проведенням слідства щодо цієї особи;
- ✓ інформацію про тестування на ВІЛ та його наслідки дозволяється надавати тільки особі, її батькам чи іншим її законним представникам; медичним працівникам, які займаються лікуванням особи; іншим особам тільки з дозволу суду;
- ✓ інформацію про лікування у наркологічних закладах дозволяється надавати правоохоронним органам лише у випадках притягнення її кримінальної чи адміністративної відповідальності;
- ✓ родичі або уповноважені особи, яка померла, мають право бути присутніми про дослідженні причин смерті або знайомитися з висновками щодо цього. Також інформація може надана цим особа або за запитом адвоката, якщо така інформація слугуватиме інтересам рідних, близьких померлого.
- ✓ якщо необхідна інформація, яка становить лікарську таємницю, у судовій справі, то вона надається за визначеним законодавством клопотанням;
- ✓ надання медичної допомоги неповнолітньому у віці до 14 років;
- ✓ за наявності підстав, що дозволяють вважати, що шкода здоров'ю громадянина спричинена у результаті протиправних дій;
- ✓ при зверненні потерпілого від нещасного випадку без направлення підприємства.

Умови розголошення лікарської таємниці після смерті:

1. За життя пацієнт наділив особу повноваженнями на право розголошення лікарської таємниці у письмовому вигляді.
2. Дослідниками, які проводять науково-медичні дослідження.
3. Розголошення інформації в інтересах померлого: реабілітація особистості, але обов'язково за згодою правонаступників, членів сім'ї, близьких, спадкоємців померлого.
4. У разі захисту прав членів сім'ї померлого, якщо шкода, яка виникає буде більшою у разі нерозголошення таємниці.
5. У разі необхідної необхідності.

Обов'язок зберігати лікарську таємницю зберігається все життя, тобто він не припиняється із закінченням професійної діяльності.

Види відповідальності за розголошення лікарської таємниці:

Анулювання ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики. Підставою для анулювання ліцензії є повторне виявлення порушення ліцензіатом вимог законодавства щодо охорони медичних даних пацієнта (ст. 21 закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»).

Цивільно-правова. Цивільний Кодекс України відносить особисту таємницю до так званого блага громадян і за її поширення визначає матеріальну компенсацію винною особою у повному обсязі (ст.ст. 23, 1167, 1172 ЦКУ).

Адміністративна. Особи, які отримали інформацію у зв'язку зі службовими повноваженнями і згодом розголосили конфіденційні дані, можуть бути оштрафовані.

Кримінальна. У Кримінальному Кодексі України є кілька статей, за якими кваліфікується розголошення лікарської таємниці. За правопорушення передбачені серйозні штрафи, позбавлення волі, заборона на ведення медичної діяльності або обмеження на роботу на певних посадах.

Незаконне розголошення лікарської таємниці ст. 145 КУ України. У разі неправомірного розголошення лікарської таємниці суб'єктом злочину є медичні працівники та інші особи, у тому числі службові, яким відповідна інформація стала відома у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків. Для кваліфікації злочину не має значення, чи була така інформація довірена особі (надана за обліковим документом), чи стала відома за інших обставин (навіть і випадково, але у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків – лікаря, адвоката, нотаріуса, вихователя тощо).

Рівень поінформованості пацієнта про стан його здоров'я залежить від розвитку і особливостей його психічного стану. Так, спокійна, врівноважена, вольова людина, знаючи правду про стан свого здоров'я, може бути гарним помічником лікаря, а боягузливий хворий з панічними атаками буде лише перешкодою в лікуванні.

А отже, *головне*, що чекає пацієнт – перші слова лікаря, його спокій, уважний і доброзичливий погляд, розуміння, що у цей момент пацієнт і його проблеми є найважливішими для медичного працівника. І. Сікрський (психіатр, психолог (зокрема визначний у галузі дитячої психології), професор Київського університету Св. Володимира та громадський діяч) говорив: «Якщо хворому після розмови з лікарем нестає краще, – це не лікар». Лікар повинен володіти культурою слова, мистецтвом переконання, щоб увійти у довіру до хворого й отримати від нього необхідну достовірну вичерпну інформацію, досягнути максимальної співпраці та взаєморозуміння, щоб обрати правильний напрям, методи лікування та отримати найскоріші позитивні результати для пацієнта.